

Anki Hagbergs berättelse om

Lekmanmorden

Anki Hagberg, med rötter i Skagershults socken, var journalist och arbetade vid Eskilstuna-Kuriren och tidningen Folket. Anki Hagberg avled 2017 vid 69 års ålder.

En familj ödeläggs

nsdagen den 29 mars 1854 slår torparen Nils Lekman på Västra Sirsjötorp i Skagershults socken, Edsbergs härad i Närke, ihjäl sina tre små barn Johan Viktor, Kristina Josefina och Carl Gustaf.

Nils har blivit uppsagd från familjens torp efter att ha anklagats för skogsåverkan och kolstölder på Svartå bruks ägor av bruksförvaltare Johan Diedrichs. Nils, som tidigare är ostraffad, ser inte längre någon framtid för sig och sin familj. Nils fruktar det kommande, dryga bötesstraffet. Mina barn ska inte behöva gå vid var mans dörr och tigga, tänker han. Genom att döda barnen hoppas Nils rädda dem från ett liv i fattigdom.

I stället ödeläggs en hel familj för all framtid. Nils Lekman döms till halshuggning men domen omvandlas till livstids straffarbete på Varbergs fästning. I tjugo år står hustrun Maja Stina Persdotter vid hans sida. När mordet sker väntar hon parets fjärde barn - en son. Maja Stina skriver oupphörligen till kungs för att söka nåd för sin make. Ja, hon söker till och med upp Carl XV på Sunds Gård i Nysunds socken, där kungen gjort uppehåll under en resa till Norge. Det är inte bara hustrun som kämpar för att få mannen fri. Sonen Oskar Alfred - som aldrig sett sin far - gör det också pliktskyldigast när han blivit stor nog att kunna skriva, liksom mängder av grannar och arbetskamrater i Skagershult och Nysund. I maj 1874 får Nils Lekman äntligen nåd och återvänder hem till Skagershult efter tjugo år på Varberg som Straffånge Nr. 417.

Två år senare tar han sitt liv.

Om denna gruvliga händelse, som i årtionden framöver skulle vara häradets samtalsämne nummer ett, visste jag ingenting förrän jag såg en notering i Ulf Berggrens bok "Rekonstruktion av Skagershults kyrkböcker 1635-1870". Skagershults socken ligger mig varmt om hjärtat eftersom det är där jag har mina rötter. Morfarsfar Johan Petter Forsberg var skogvaktare i socknen under flera decennier på 1800-talet.

Av Ulf Berggrens noteringar under Sirsjötorp framgick att tre barn dött samma år och att deras far dömts till livstid på fästning.

Vad hade hänt på torpet? Jag anade att barnen inte dött i en olyckshändelse. Det var fadern som tagit deras liv. Varför? Vad låg bakom denna tragedi? Hur kan en far döda tre barn? Vad drev honom? Varför fick han inte sona sitt brott med döden som var dåtidens gängse straff för ett så grovt brott? Och hur kunde det komma sig att så väldigt många människor, både hög och låg, ställde upp för Nils Lekman och ville hjälpa honom? Han var ju trots allt en barnamördare. Jag ville försöka få svar på mina frågor och förhoppningsvis också få veta mer om familjen Lekman. De är inte mina släktingar. Men ingen av dem lämnade mig någon ro. Det var som om de bad mig att berätta deras historia.

Tack vare alla arkiv som vi släktforskare har tillgång till - numera också på nätet - hade jag snart samlat på mig tillräckligt med material för att kunna återge åtminstone en del av denna familjs tragiska öde i den socken jag känner så starkt för.

Född vid Klunkhyttan

Nils Lekman föddes den 20 november 1827 vid Klunkhyttan på Lekhytte ägor i Hidinge socken. Föräldrarna var hyttarbetaren Nils Lekman och hans hustru Christina Jansdotter, som var 40 år fyllda vid sonens födelse. När Nils fyllt 17 år flyttade han hemifrån och hade därefter aldrig mer kontakt med sina föräldrar. I två år hade han tjänst hos Carl Ersson i Lekeberg. Därefter reste han till Bofors för att arbeta som dräng hos bruksägaren.

Bland brukets många pigor fanns 26-åriga Maria Stina Persdotter, kallad Maja Stina, född 1821 i Nysund med hemvist i Skagershult. Tycke uppstod och det blev tal om giftermål. Maja Stina övertalade Nils att flytta med hem till Sirsjötorp som brukades av hennes far Petter Andersson. Så blev det också bestämt. När paret löstes från sina respektive tjänster på hösten 1848 styrde de kosan mot Skagershult och gifte sig där den 26 december.

Under de första åren i socknen hjälpte Nils sina svärföräldrar med allehanda torpsysslor. Han var skicklig i flera hantverk, han smidde, snickrade och tillverkade skor. Snart föddes första barnet, sonen Johan Viktor. En kortare tid hade Nils tjänst på Hasselfors bruk, där han arbetade tillsammans med smederna Söderqvist, Dimberg, Skyllberg, Birath, Wennström och Gode. Såväl förmän som arbetskamrater hyste stort förtroende för Nils. Han arbetade och uppförde sig väl, var vänlig och tillgiven och en god kamrat.

Men inkomsterna från torpet var ringa och ytterligare ett barn kom till världen, dottern Kristina Josefina. Snart skulle också ett tredje barn födas, sonen Carl Gustaf. I början av 1853 såg Nils ingen annan råd än att söka arbete hos andra personer. Han anmälde sig på flera ställen, bland annat vid Björneborgs bruk i Visnums socken i Värmland, där han blev antagen som hyttarbetare.

Nils var nöjd och såg fram emot tjänsten men kände sig överallt motarbetad av bruksförvaltaren Johan Diedrichs. Bruksförvaltaren hade nyligen stämt både Nils och Maja Stina för stölder av kol och olaga lövtäkt vid Svartå bruk vars ägor omgav Sirsjötorp. Förhandlingarna var utlysta till den 7 och 8 mars då lagtima vinterting skulle hållas med Lekebergs Härad i tingshuset vid Edsbergs Sanna gästgivargård. Stölderna hade enligt Diedrichs ägt rum vid flera tillfällen under de tre senaste åren. När Björneborgs bruk fick höra talas om detta var Nils inte längre välkommen.

Hatet slår rot

Är det nu som hatet mot bruksförvaltaren Diedrichs slår rot på allvar? Ett hat som växer sig starkare för varje dag och till slut, likt en dödsbringande lavin, ska ödelägga allt och alla i sin väg. Varken han eller Maja Stina inställer sig till vintertinget. För detta döms de till böter på vardera en riksdaler och sexton skilling banco. Ny rättegång utlyses till hösttinget den 23 november. Då hämtas Nils och Maja Stina med hästskjuts av fjärdingsman Nils Larsson, Övratorp. I desperation över sitt utlovade men förlorade arbete på Björneborg fattar Nils ett beslut. Han ska bege sig till Stockholm och söka arbete. På försommaren 1853 tar Nils farväl av hustru och barn och lämnar Sirsjötorp och vandrar till fots till huvudstaden. För en tid kan han känna sig fri från Diedrichs trakasserier. Och Nils lyckas verkligen få arbete. Då och då sänder han pengar till Maja Stina. På senhösten återvänder Nils hem bara för att mötas av beskedet att prostens Magnus Erik Morenius sagt upp honom och familjen från torpet. Morenius bor i Edsbergs kyrkoherdeboställe på vars mark Sirsjötorp ligger. Nils är övertygad om att det är Johan Diedrichs som har tubbat prostens till uppsägningen. I detta nu föds hos honom tanken på ett "våldsamt ingrepp" i familjens öde.

Nils är sjuk av oro. Han grubblar ständigt. Han fruktar det kommande hösttinget. Nils Lekman ska komma att frias på flera punkter men dömas till böter och skadestånd på några andra. Om detta är Nils ännu ovetande. Enligt honom är han och familjen redan förlorad och i Nils huvud råder kaos. Nils yppar inte ett ord om sina tankar, inte ens till Maja Stina. Men hon märker att mannen är tankfull och ledsen.

-Käre make, lugna dig. Hittills lider vi ingen egentlig nöd, tröstar hon.
I hennes mage växer familjens fjärde barn.

I behov av smideskol

Varför stämde egentligen bruksförvaltaren Johan Diedrichs Nils och Maja Stina Lekman inför vintertinget i Lekebergs Härad?

Hemma på Sirsjötorp ägnade sig Nils åt klensmide och var därför i behov av kol. Nils hade ingen egen mila. När grannarna i februari 1851 för första gången såg Nils, hans hustru och deras piga Johanna Andersdotter från Gårdsjötorp komma bärande på kolsäckar, började de fatta misstankar. Vid vintertinget 1853 vittnade flera personer. Lekmans piga uppgav att hon och Nils hustru hade tagit en halv tunna kol, dels på en kolbotten, dels i en kolbod. Anna Maja Andersdotter vid Sirsjön påstod att hustru Lekman sagt att de plockat på en kolbotten och hade bett Anna Maja att inte tala om det för någon. Maja Stina skulle använda kolen till brännvinsbränning. Brukaren Lars Andersson, som var gift med Anna Maja, berättade att Lekman en dag frågat hans söner i försåtlig ton om de skulle till bruket. Skogvaktare Peter Jonsson hade strax före jul 1851, vid två tillfällen, sett Lekman köra en kolryss till snickaren Johan Reinhold Bovall i Pasklandsrös. Den första kolryssen hade, enligt Jonsson, lastats vid en mila som ännu inte var kolad. Skogvaktare Jonsson påstod också att Lekman mutat honom med en kolryss för att han skulle hålla tyst. Bovall å sin sida, omtalade att han fått en fordran hos Lekman betald med två ryssar kol, men att Lekman kort därpå hämtat tillbaka större delen. Fredrik Andersson från Svartsjöbäck vittnade om att han mist några kolbränder och hade därför frågat Lekman om han visste något om detta. Strax därpå hade Lekman återlämnat kolen till Fredrik Andersson.

Tredje dag jul 1852 hade Lars Anderssons syster Anna Andersdotter observerat att Lekmans fullastade ryss stått utanför hennes lycka, på vägen till Sirsjö kolhus.

Peter och Aron Persson vid Björnlund hade den 7 februari 1853 sett Lekman komma från Sirsjö kolhus, dragande på en ryss som innehöll omkring två tunnor kol.

-Jag ämnar mig åt Svartå, sa Lekman men tvärt vänt om och gått hemåt.

”Anderssons samtycke”

Nils Lekman anklagades också av bruksförvaltare Johan Diedrichs för att sommaren 1852 på Svartå bruks ägor, olovligt huggit och bortforslat ved samt kvistat löv på Lars Anderssons äng. Enligt Diedrichs rörde det sig om två lövhässjor på vardera 30 tjog samt nio lass ved.

-Jag hade Anderssons samtycke, förklarade Lekman.

-Det stämmer att Nils fått löfte att kvista löv i ett snår. Men han røjde hela ängen och högg ner varenda träd och buske, tillhopa minst tjugo lass, hävdade Andersson.

Anna Maja Andersdotter, Peter Jonsson och Johanna Andersdotter vittnade alla om hur de sett Lekman köra hem vedlass från Lars Anderssons äng.

Bruksförvaltare Diedrichs anmärkte då att även om Lars Andersson tillåtit Lekman att ta ved så borde Lekman ha förstått att han inte fick göra det.

Fler anklagelser riktades mot Nils. Samma sommar var han misstänkt för att olovligen ha bärgat slättermark på brukets ägor, enligt Diedrichs sammanlagt cirka 50 lass.

Vittnet Johanna Andersdotter uppgav att paret Lekman den sommaren ofta bärgade hö vid kärr och dylika ställen varefter de lade in skörden i Sirsjö kolhus.

-Lekman hade gömt undan åtminstone två mindre kolryssar kärhö i kolhuset, inflikade Lars Andersson.

Nils erkände att han bärgat på brukets ägor men endast på Sirsjötorps upplåtna betesplats och till en mängd av 14 lass.

Nu protesterade Diedrichs på nytt.

-Det finns ingen betesmark upplåten till Sirsjötorp. Däremot får torpet varje år utsyning på skogseffekter till ett visst belopp, framhöll han.

Maja Stina Lekman påpekade uppbragt att någon betesplats inte varit utsynad åt torpet på flera år.

-Därför har vi ansett oss berättigade att ta ersättning på kärr och mossar, sa hon.

”Inte skyldig någon sanning”

Diedrichs ville också få Lekman fälld för att denne köpt kol av brukets underlydande. På frågan om varifrån han fått smideskolen svarade Nils att han kort före jul 1852 köpt fyra tunnor av bröderna Peter och Aron Persson i Björnlund utan att veta att de var brukets underlydande. Den kol Lekman kört till snickare Bovall, och som Peter Jonsson vittnat om, sa han sig ha fått dels av Fredrik Andersson och dels köpt av en bonde. Han hade också fått kol av sin svärfar Petter Andersson.

-Jag är inte skyldig Peter Jonsson någon sanning. När jag fick veta att Fredrik Andersson inte hade rätt att ge mig kol eftersom den tillhörde bruket fick han ryssen tillbaka. Den kolryss som Peter Jonsson påstår att jag försökte muta honom med var det meningen att han själv skulle återföra till bruket eftersom han är skogvaktare där, berättade Nils Lekman.

Vid hösttinget i november 1853 var Nils mycket uppbragt. Han kände sig missförstådd och orättvist behandlad. Han hade ju fått löfte att ta kol och ved. Han visste inte att de som gett honom löftet inte hade rätt till det. Hemma i Klunkhyttan i Hidinge hade det varit helt i sin ordning att skänka bort av sitt överflöd. Stundtals for Nils ut i otidigheter mot några av vittnena. Till Anna Andersdotter skrek han:

-Du pratar skit och slarv!

Bruksförvaltaren Diedrichs blev flera gånger avbruten av Nils:

-Ni hatar mig och vill mig ont. Era påståenden är hopsmidda och diktade. Ni omintetgör min välfärd!

Nils utfall visade enligt rätten prov på såväl fräckhet som övermod. Ordföranden röt:

-Ni skall icke överskrida gränserna för anständighet och skick!

Förhandlingarna ajournerades för att återupptas på nytt den 7 mars 1854.

Gick hårt åt Nils

Johan Diedrichs gick där extra hårt åt Nils. Bland annat hade han utverkat en skriftlig bekännelse från Nils svärfar Petter Andersson där denne under edlig försäkran skrev att han "aldrig, hwarken fått eller skänkt några kol eller kolbränder till min måg".

Diedrichs hakade också upp sig på skicket på den kolbod Nils hade på ängen vid Sirsjötorp och där han sagt sig förvara en del av de fyra tunnor kol han köpt av bröderna Persson. Bruksförvaltaren bad att få fästa rättens uppmärksamhet på att kolboden var delvis utan tak och av så usel beskaffenhet att den inte kunde användas till förvaringsställe för något gods av vad slag det vara månne.

Nils höll med om att delar av boden förvisso var förfallna men påpekade att det inte "tarfvades något wäl ombonat hus" för att förvara kol.

Och så där höll det på förhandlingen igenom.

Målet avslutades och överlämnades till domstolens prövning. Dom skulle meddelas den 28 april 1854. Men då var allt redan förbi. Den dagen hölls istället ett hastigt utlyst urtima ting vid Edsbergs Sanna. Då var det inte bara koltjuven Lekman som stod inför rätta utan också barnamördaren.

Efter förhandlingarna den 7 mars tappar Nils helt fotfästet. Han inser att han aldrig kan betala de enorma böter och skadestånd han vet ska utdömas. I en hast ställer han till med auktion på torpets alla redskap och husgeråd där till och med de äldsta barnens säng säljs. För att Johan Viktor och Kristina Josefina ska ha någonstans att sova tvingas föräldrarna att låna en säng. Vid auktionen hör en granne att Nils mumlar något om att allt snart ska vara slut.

Allt mer grubblande

Det är nu i mitten av mars månad år 1854. Isen ligger fortfarande på Sirsjön. Dagarna sniglar sig fram och Nils blir allt mer grubblande. Han klarar inte längre de vardagliga sysslorna. En dag försöker Nils snickra lite. Hustrun hålls med sitt arbete. Plötsligt stannar Nils upp i arbetet, kastar ifrån sig verktygen och slår sig ner bredvid sin hustru.

-Tror du att det finns en Gud? utbrister han och börjar gråta.

-Barnens antal ökar oupphörligen och de bringar oss i fattigdom. Mitt arbete och vårt hem har gått mig ur händerna. Det är Diedrichs fel. Han har förföljt mig i flera år. Vad skall vi göra mot Diedrichs, hulkar han.

Maja Stina, som liksom Raskens Ida är en stark och gudfruktig kvinna, försöker skingra sin mans tungsinthet. Hon har aldrig sett honom gråta så häftigt och har svårt att dölja sin oro. Hon tröstar så gott hon förmår och vädjar till Nils:

-Vi måste sätta vår lit till Gud och leva i gudsfruktan och tro. Fortsätt nu med ditt arbete så gör jag mitt, vädjar hon.

-Vad tjänar det till att arbeta då andra fördömer oss? Kan man tro på en Gud då människorna får göra vad ont de vill? Den rike förtrycker den fattige och likväl säger du att det finns en Gud! säger han förtvivlat.

Tankarna far runt i Maja Stinas huvud. Vad är det som sker med Nils? Visst grubblar han ibland, men trots allt som skett den senaste tiden verkar han ändå glad för det mesta. Gråter gör han nästan aldrig. Tvärtom, han kan skämta med Maja Stina om allehanda ting, då och då i nästan provocerande ordalag. Maja Stina tycker emellanåt att Nils är en riktig retsticka även när han talar om allvarliga saker. Ja, vid närmare eftertanke känner hon att Nils ibland finner nöje i att reta henne och att han vill ha mothugg. Så erinrar hon sig ett underligt samtal hon och Nils haft på senhösten föregående år.

”Gör som dig lyster”

makarna hade hjälpts åt att köra hem mossor från skogen på en kälke. Barnen Johan Viktor och Kristina Josefina skuttade glatt framför kälken som de fick hjälpa till att dra. När de gått en stund satte sig makarna ner för att vila. De började samtala när Nils plötsligt tittade bort mot barnen och sa:

-Det vore allt bra om vi inte hade de där båda. Vore det befallt lag att man inte behövde behålla flera kvar än man kunde föda så skulle det gå lätt att bli dem kvitt.

-Vad är det du säger? utbrast Maja Stina.

-Jag menar att det är inte en större synd att ta livet av dem än att döda oskyldiga djur. Det är bara lagen som stämplat det ena som brott och gjort det andra till en lovlig handling.

Maja Stina kom ihåg att Nils sagt detta i en närmast lättsam ton. Hon tyckte det var obehagligt men förvissad om att det inte var hans övertygelse. Hon hade svarat att även om det fanns en sådan lag skulle faderskärleken hindra honom från att döda barnen.

-Tänk på den ånger och de samvets kval som drabbar en barnamördare! hade hon sagt.

Allteftersom Maja Stina funderar på hur Nils reagerat de senaste månaderna minns hon alltmer av vad han sagt och gjort.

Några gånger, särskilt efter hemkomsten från Stockholm, hade han talat om att dränka sig. I nästa ögonblick skulle han rymma långt bort från hem och barn.

-Gör som dig lyster om du tror dig om att kunna överge oss, sa hon.

Maja Stina var fast i övertygelsen att detta inte var makens vilja och hade bett honom att försöka lägga processen med Diedrichs bakom sig.

Gruvlig tandvärk

Det är onsdagen den 29 mars 1854. Sedan några dagar tillbaka har Maja Stina Lekman plågats av en förfärlig tandvärk. Borta i Broby finns en bonddotter som är duktig på att slå åder. Maja Stina måste få lindring för sin värk. Det blir bestämt att hustru Lekman ska vandra iväg till Maria Johansdotter just idag. Hon förbereder Nils på att hon nog blir borta större delen av dagen och att han måste se till barnen. Det yngsta, sonen Carl Gustaf, ligger ännu i vaggan och ska ha särskild passning.

Maja Stina vill egentligen inte lämna hemmet denna dag. På morgonen har Nils varit väldigt ledsen och återigen fallit i gråt. Det sker i ett ögonblick när maken börjar prata om barnen. Tårarna strömmar nerför hans kinder. Nils säger till Maja Stina att barnen, framför allt den yngste, nu är i en sådan ålder att man kan ha sin största ro av dem. Sin vana trogen tröstar den kärleksfulla Maja Stina sin make så mycket hon någonsin förmår.

Vid pass klockan 11 på förmiddagen ger hon sig iväg. Oron gnager inom henne och innan hon lämnar torpet går hon till föräldrarnas stuga som ligger en liten bit bort. Hon träffar fadern Petter Andersson, modern Maria Bengtsdotter och systemen Johanna Persdotter och berättar att hon måste gå till Maria i Broby för att söka hjälp för tandvärken.

-Jag har lämnat barnen i Lekmans vård och är tacksam om far, mamma och du Johanna, vill hålla uppsyn. Carl Gustaf sover i kammaren. Jag vet inte hur länge jag blir borta, säger hon.

Lugnad av föräldrarnas och systemens löfte börjar hon sin vandring till Broby. Maja Stina är lyckligt ovetande om att familjens liv denna dag ska få ett katastrofalt slut.

”Det ska snart vara slut”

Föräldrarna och Johanna hade full förståelse för Maja Stinas oro. De var också bekymrade över Nils. Tidigare på morgonen hade han kommit in till dem för att språka en stund. Svägerskan Johanna hörde honom säga att det snart skulle bli svårt att dra försorg om barnen eftersom han blivit uppsagd från torpet. Däremot hade Nils inte yttrat ett ord om några brottsliga avsikter. Inte ens den förhatlige Diedrichs nämndes. Svärfadern Petter märkte att Nils var bekymrad för framtiden och ekonomin. "Men det ska snart vara slut för det är inte annorlunda med människan än med djuren", hade Nils sagt. Svärmodern Maria hänvisade till tio Guds Bud som ett rättesnöre för människans handlingar.

-Det tvivlar jag allt på, yttrade Nils varpå han lämnade dem.

Också de äldsta barnen hälsade på hos Petter och Maria den här dagen. Deras mamma var inte hemma så nu fanns möjlighet att vistas en stund hos mormor och morfar. Barnen stannade till middagstiden. Johan Viktor och Kristina Josefina var glada, frodiga, välskötta och friska barn och morföräldrarnas glädje. Men på alla barns vis var det leken som hägrade och istället för att sitta inne och språka ville de leka vid badstugan. Där fanns många spännande och lite otäcka saker att utforska. För några dagar sedan hade deras far slaktat en gammal skraltig häst som han köpt av en lumphandlare vid namn Almqvist. Nils hade tagit tillvara på skinnet och berett det enligt konstens alla regler. Hästhuden hängde på tork på en ställning inne i badstugan och barnen drogs dit som flugor till en sockerbit.

Petter hade den här dagen ärende till skogen. Han skulle samla bränsle. För att komma till skogen måste han passera badstugan. Johan Viktor och Kristina Josefina hölls där med sina lekar, skrattande för full hals. Nils syntes inte till. Efter knappa två timmar hade Petter samlat ihop nog med ved och kvistar och det var dags att återvända hem. Han gick tillbaka samma väg som han kom. Utanför badstugans dörr såg han Nils stå sysslolös och liksom försjunken i tankar. Barnen var också där. Petter trodde att Nils var vid badstugan för se till hästhuden.

Hemkommen berättade Petter för hustrun att han sett svärsonen och barnen vid badstugan. Efter en stund bad hon Petter att gå fram till Nils torpstuga för att titta till det yngsta barnet Carl Gustaf.

Täckt med linnekläde

Petter gör så. Kommen till förstugan ser han att Nils går ut och ställer sig i dörröppningen mellan kammaren och förstugan. Nils smäller igen dörren så fort han kan men inte tillräckligt snabbt. Innan dörren slår igen hinner Petter kasta en blick mot vaggan inne i kammaren. Den är tom.

-Var hålls Carl Gustaf, frågar han.

-Han är ute och leker med de andra, svarar Nils.

Det är något som inte stämmer, tänker Petter. Varför är Nils omklädd? Och varför tar han yxan som ligger i förstugan? Nils säger inget utan beger sig ner mot sjön. Han mumlar något om att han ska gå över Sirsjöns is till Svartå där han har ett ärende att uträtta.

Petter avvaktar och studerar Nils på hans väg ner till sjön. Det är sannerligen något konstigt med Nils. Svärfaderns misstankar växer sig allt starkare.

Petter drar ett djupt andetag och går in i stugan. Intill ena väggen finner han den livlöse Carl Gustaf omgiven av blod och täckt med ett linnekläde. Petter ser sig om i kammaren och upptäcker att Nils rakkniv saknas.

I samma stund förstår Petter Andersson att även de äldsta barnen fått ett blodigt slut.

Petter hamnar i ett chocktillstånd. Upprörd och förtvivlad skyndar han hem. Jag kan inte berätta vad som hänt, måste hitta på något, får inte oro hustru och dotter, tänker han. Han försöker samla sig, men det är omöjligt. Hjärtat bankar och det flimrar för ögonen. Min Gud, vad har Nils gjort? Vad ska jag ta mig till?

-Det har varit ett uppträde. Nils har givit sig av åt Svartå. Skynda er ut och leta efter de äldsta, vädjar Petter.

Kvinnorna förstår omedelbart att något oerhört har hänt. Det kan de ju se på Petter. Han är inte sig själv. Bestörtning och fasa står skrivet i hans ansikte. Petter springer iväg. Han måste tillkalla hjälp från grannarna vid Sirsjöbäck. Så fort benen bär dem springer Maria och Johanna fram till Nils stuga. Samtidigt har Petter hunnit en bit på väg till närmsta grannen Johannes Jonsson. I fjärran hör Petter klagoropen från sin hustru och dotter och han förstår att de upptäckt den döde Carl Gustaf.

”Varit så tankfull”

Hos Maria Johansdotter i Broby har Maja Stina Lekman just blivit åderläten för sin gruvliga tandvärk. Efteråt talas kvinnorna vid om allehanda men inte speciellt mycket om Nils. Maria vill bara veta varför Nils sålt undan alla sina redskap på den där auktionen.

-Han har pratat om att rymma eller dränka sig. Han har varit så tankfull en längre tid nu, förklarar Maja Stina.

Hon känner sig redan lite bättre. Åderlåtning piggar upp och lindrar. Och det är alltid lika trevligt att prata bort en stund och få sig lite nyheter till livs. Det är skönt att rå sig själv om så bara för några timmar.

Vid tretiden på eftermiddagen tar Maja Stina och Maria adjö av varandra. Maja Stina går mot hemmet men på vägen bestämmer hon sig för att hälsa på hos en släkting som hon inte träffat på en tid. Där blir hon till klockan halv fem. Nu måste hon bryta upp. Hon har redan varit borta alldeles för länge. Nils och barnen väntar på henne. De är väl hungriga nu, tänker hon.

Bryter samman

Vid Sirsjötorp råder fullständigt kaos. Petter Andersson och grannen Johannes Jonsson har hittat de äldsta barnens döda kroppar gömda under en hästhud i badstugan. Allt fler grannar strömmar till. Där är Anders Gustaf Larsson från Sirsjön och drängen Adolf Ersson från Sirsjöbacktorp. Nils har nyss kommit tillbaka. Halvvägs till Svartå hade han mött en ung pojke och frågat denne om bruksförvaltare Diedrichs fanns på kontoret. Pojken svarade att Diedrichs var bortrest i ett tjänsteärende och Nils vände då hemåt.

Grannarna går fram till Nils. Han erkänner utan omsvep att han mördat barnen och att han betraktar det som en välgärning. Han hade räddat dem från den nöd han var övertygad om stod för dörren. Han säger att han också tänkt slå ihjäl Diedrichs och därefter göra slut på sig själv. Inom kort anländer länsman J.O. Gellertz och kronofjärdingsman Nils Larsson. Också för dem erkänner Nils. Grannarna vet att Maja Stina är borta över dagen och att hon väntas hem när som helst. Några av dem måste möta henne och förbereda henne på det värsta. Johannes Jonsson och Adolf Ersson åtar sig uppdraget. De träffar Maja Stina på andra sidan Svartå och låtsas att mötet är spontant.

Varken Johannes eller Adolf berättar sanningen för Maja Stina, de vill vänta tills de kommer närmare Sirsjötorp. Men deras plan går om intet när sällskapet passerar brukskontoret.

Johannes berättar senare inför tinget:

-En av brukets bokhållare rusade ut och frågade om det var sant att Lekman tagit livet av sina barn. Sanningsenligt sa vi som det var.

Maja Stina Lekman bryter samman. Hon är utom sig av sorg, sliter i kläderna, ropar och gråter hejdlöst och vägrar att fortsätta. Johannes och Adolf måste använda våld för att få henne med sig.

Vandringen mot torpet är fasansfull - en via Dolorosa. Maja Stina är skräckslagen, förtvivlad och förvirrad, hon vacklar och är nära att svimma. När hon till sist kommer hem noterar en granne att Maja Stina är kritvit i ansiktet.

Vid åsynen av Nils skriker hon förtvivlat:

-Gud tröste dig så illa du gjort som dödat dina barn!

-Du kan inte tro hur väl jag gjort både mot dig och dem, svarar Nils, som förefaller onaturligt lugn.

”Vi leker häst”

Där länsman Gellertz och fjärdingsman Nils Larsson anländer till Sirsjötorp håller de ett kort förhör med Nils innan de för honom till länshäktet i Örebro. Han erkänner och berättar i detalj hur mordet gått till. Nils försöker också förklara varför han dödade barnen.

Först hade han dödat Johan Viktor och Kristina Josefina. Barnen lekte i badstugan. Det hängde en hästhud därinne som de tyckte var spännande. Mest varenda dag ville Johan Viktor och Kristina Josefina hållas i stugan och leka häst. Nu måste det ske som han tänkt på så länge.

Just i dag skulle det gå an eftersom han var ensam hemma. Nils gick mot badstugan. Halvvägs började han överlägga med sig själv. Skulle han ändå inte söka upp bruksförvaltare Diedrichs och försöka beveka honom att sluta upp med sina trakasserier? Men tanken ville inte slå rot. Ju mer han funderade på vilken hård och oförsonlig människa Diedrichs var, desto argare blev han.

Johan Viktor och Kristina Josefina blev glada när fadern kom. Nu kunde de leka tillsammans alla tre. Nils dröjde en stund vid badstugans öppning. Han hade sett svärfadern komma från skogen med ett lass ved på ryggen och Nils måste vänta tills han gått förbi. Sedan skred han till verket.

-Kom barn ska vi leka, sa Nils.

-Ja, ja, ropade barnen och studsade upp och ner av glädje.

-Vi leker häst, det tycker ni ju om. Här ligger en töm, den kan vi använda. Titta här, nu knyter jag en ögla i vardera änden och så trär jag dem om halsen på er. Så där ja. Hoppla mina pållar! sa Nils och smackade med tungan.

Åh, vad det var roligt när far smackade på sina små hästar. Barnen satte av i galopp inne i badstugan, de skrattade och skrek av förtjusning. Johan Viktor och Kristina Josefina frustade och gnäggade precis som riktiga hästar gör.

Tusen tankar for genom Nils huvud. Hur skulle kan kunna döda barnen mitt i leken? Just nu var de så lyckliga. Men de hade ingen framtid. Det finns ingen framtid för någon av oss, tänkte Nils.

Bortom all räddning

Du tog leken tvärt slut. Nils lyfte upp barnen i snarorna. De svävade över badstugans golv, deras ansikten fyllda av förvåning och fasa. Kanske hann de undra varför deras far gjorde så? Så lekte man väl inte häst? De sparkade med sina små ben, kämpade förtvivlat för att komma loss. Nils stålsatte sig. Han höll sina barn hängande i luften så länge han trodde det behövdes för att de skulle mista sansen. Först måste de bli helt stilla, tänkte han. De små barnkropparna slutade snart att kämpa emot - det var dags för Nils att fullborda sin gärning. Han lade ner barnen på golvet och lossade snarorna runt deras halsar. Nils var först övertygad om att Kristina Josefina var död. Hon visade inga livstecken. Hon var ju så liten och nätt, endast tre år. Och tänk så vackert hår hon hade, det var alldeles ljust, nästan vitt. Johan Viktor däremot, som var en stark och frodig pojke, återfick sansen och ropade att fadern skulle låta honom vara.

Men Nils Lekman befann sig redan i en annan värld. Han var bortom all räddning. Förblindad av sorg, hat, raseri och förtvivlan grep han tag om Johan Viktors huvud och slog det upprepade gånger mot det hårda jordgolvet. Så hävde han sig med hela sin tyngd över pojken och klämde och slog så hårt han kunde med nävarna på bröstkorgen. Nu var det Kristina Josefinas tur. Nils gick tillväga på samma sätt: han slog det lilla huvudet mot golvet och krossade alla inre organ i sin dotters bröstkorg.

När allt var över tog han ner hästhuden från torkställningen och lade den över barnens kroppar.

Därefter skyndade han till torpet och gick in i kammaren till Carl Gustaf. Han slet upp pojken ur vaggan och kastade honom flera gånger med huvudet före i trägolvet. När han förvissat sig om att Carl Gustaf var död placerade han honom intill ena väggen och dolde kroppen under ett linnekläde.

Nils blev plötsligt varse sina nerblodade kläder och skyndade sig att byta om. Strax därpå hörde han svärfadern närma sig. I en hast stoppade Nils på sig rakkniven och skyndade ut i förstugan för att förekomma Petter. I samma ögonblick som Nils smällde igen dörren mellan kammaren och förstugan stod svärfadern där och hann se att Carl Gustafs vagga var tom. Nils förklarade att yngste sonen var med de andra barnen borta vid badstugan. Sedan tog han med sig yxan som låg i förstugan och gick mot den istäckta Sirsjön. Nils lät svärfadern förstå att han hade ärende till Svartå.

”Här ska du få se på vittnen”

Hänsman Gellertz och fjärdingsman Larsson fick också veta att Nils umgåtts med elaka tankar ända sedan familjen blev uppsagd från torpet.

- Då föddes den första tanken på ett våldsamt ingrepp i utvecklingen av mitt öde, förklarade Nils.

Han ansåg att han gjort en god gärning eftersom han befriat barnen från fattigdom och elände. Han skulle aldrig mäka med att betala böterna och det skadestånd han förstod att domstolen skulle döma honom till. Om planerna på att mörda Diedrichs förklarade Nils att han ville göra det så illa för sig som möjligt. Att Diedrichs var en mäktig person var bara bra, det skulle försvåra Nils omständigheter och straffet skulle bli därefter.

Efter en stund tog Nils emellertid tillbaka sitt erkännande angående Diedrichs. Han förklarade att han inte alls tänkt döda Johan Diedrichs eftersom han var rädd att få sona även för dennes synder. Han hade bara velat skrämmas och ge Diedrichs dåligt samvete. Det blev nu inte av, Diedrichs var ju bortrest.

Nils hotade däremot en annan person på vägen till Svartå. Vid tretiden på eftermiddagen var han framme vid änkan Anna Andersdotters stuga som låg nära Sirsjötorp men på andra sidan sjön. Anna hade vittnat mot Nils i vintertinget och Nils var förgrymmad på henne.

- Det lär vara du som sagt att jag stulit pengar från Adolf Ersson!

- Det har jag inte. Har du vittnen på det? svarade Anna.

Nils gick då och hämtade sin yxa som han lämnat utanför, vände tillbaka in, höjde yxan över Annas huvud och ropade:

- Här ska du få se på vittnen!

Anna Andersdotter blev rädd och skrek rakt ut:

- Du tänker väl inte slå ihjäl mig heller?

- Antingen er eller mig om det är bättre, svarade Nils, tog fram sin rakkniv och drog den i en svepande rörelse över sin hals.

- Om jag hade död på er, inspektoren och Larse i Sirsjön, så vore det bra, skrek Nils.

Larse i Sirsjön var Annas bror. Han hade också vittnat mot Nils. Ingenting mer blev sagt mellan Nils och Anna Andersdotter. Nils hade plötsligt klivit ut ur hennes stuga och sprungit sin väg.

Fruktan för framtiden

Det var inte känslan av närvarande nöd som drev mig, utan fruktan för en mörk och försakelserik framtid, förklarade Nils vidare för länsman Gellertz.

Gellertz hade emellertid svårt att ta till sig Nils berättelse. Under förhandlingarna vid de urtima tingen i Edsbergs Sanna den 28 april och 24 maj 1854, berättade Gellertz följande:

- Någon direkt nöd fanns inte i Lekmans stuga. Tvärtom tyckte jag det råde viss välmåga. När vi skulle skjutsa Lekman till Örebrohäktet såg jag att hustrun gav honom en sedel på tre riksdaler i färdpenningar. Hon var i besittning av flera sedelmynt. Lekman försökte gömma sedeln för mig men jag beordrade honom att ta fram den. Han fick ett par handskar också och han valde bland en mängd kläder för att se ut resdräkt. Strax innan vi skulle åka var han djupt ångerfull och bad att få ta med sig sin psalmbok. Fjärdingsman Larsson vittnade också. I sin egenskap av fjärdingsman hade han besökt Lekman vid tre tillfällen den senaste tiden. Inte heller Larsson såg någon nöd i torpet. Det var dock inget överflöd, menade Nils Larsson. Flera av grannarna berättade samma sak, ingen omedelbar nöd råde på Sirsjötorp. Hade Nils bara bett om hjälp hade han fått den.

Obduktionerna

O de döda barnkropparna fördes så småningom till Svartå bruk i avvaktan på obduktion. Den skulle utföras av provinsialläkaren i Örebro, Johan Christian Kull. Först den 9 april hade Kull, som också kunde titulera sig kunglig livmedikus, möjlighet att resa till Svartå bruk på order av landshövdingeämbetet i Örebro. Kull var född i Skara 1801 och bodde vid den här tiden på gården Hyddan i Södra Ladugårdsskogen i Örebro. Han var gift med Anna Ulmgren född 1811 i Vadstena. Paret hade två söner och två döttrar. Sonen Christan Anton Wilhelm, blev sedermera bataljonsläkare i Jönköping.

Obduktionen skedde i närvaro av bland andra torparen Johannes Jonsson från Sirsjöbäck, hemmansbrukaren Anders Gustaf Larsson från Sirsjön samt änkan Anna Andersdotter från Sirsjötorp. Inledningsvis skrev Johan Christian Kull följande i obduktionsprotokollet:

Torparen Nils Lekman, en ung man och med hänseende till sitt stånd, i goda eller åtminstone välbergade omständigheter, hade för olofliga tillgrepp blottställt sig för tilltal inför domstol, och där som det syntes, blifvit öfverbevisad, ehuru ännu ej dömd. I förtrytelse deröfver, att hans dittills dolda företag blifvit lagda i dagen och måhända äfven av sorg öfver en mörk framtid, fattar han beslut att från lifvet beröfa sig sjelf och alla till hans familj hörande personer, sedan han dock förut velat mörda den person, som mot honom låtit anställa åtalet för olofligt tillgrepp, men träffar lyckligtvis ej honom vid hemmet, utan blir hans gerningar upptäckta och han arresterades.

Så följde detaljerade redogörelser för skadorna på varje barn. Kull började med att obducera Johan Victor Lekman. Den yttre besiktningen avslöjade att kroppen var storväxt, med frodigt och gott hull. Bukskinnet hade en grönaktig ton. Runt pojkens hals såg Kull en rödfärgad strimma, djupt intryckt i huden efter ett hårt tilldraget tjockt snöre eller smalare töm. Kull kunde se att knuten suttit på undersidan av vänster käke. Det fanns intorkade blodrester i Johan Viktors högra öra och hans tungspets var fastbiten mellan tänderna. Kull gick nu vidare med den inre besiktningen. Han konstaterade att bakre delen av pojkens huvud var sönderkrossad i åtskilliga riktningar och han upptäckte flera lösa benbitar.

Den hårda hjärnhinnan hade lossnat från huvudskålen och det fanns flera större blodutgjutningar. Bukhålan var fylld med en stor mängd blod, "omkring 1/4 kannan". Kull fann att blodet kom från leverns större kärl. Johan Viktors lever var krossad på tvären och Kull kunde med lätthet föra in hela handen genom den. Också kroppen efter "flickebarnet Christina Josephina Lekman" hade friskt, frodigt utseende med gott hull. Hennes små naglar var blåfärgade. Runt halsen fanns även här en röd strimma och knuten efter snöret eller tömmen hade suttit vid käkbenets högra sida. Under flickans "glesa och ljust färgade hår" kunde Kull se att huvudsvålen i bakhuvudet var rödaktig. När Kull försiktigt drog fingrarna över området upptäckte han en "märkbar benkrossning av nackens högra sida". Flickan hade, precis som sin äldre bror, likartade skador i huvudet. Hennes lilla nacke var uttänjd flera centimeter och hjärnmassa hade runnit ut. Även Kristina Josefinas bukhåla var fylld med blod och levern krossad.

Likblånader

ohan Christian Kull tyckte även att lille Carl Gustafs kropp hade friskt och frodigt utseende. Nedre delen av ryggen var täckt av större likblånader. Ögonen var insjunkna och globerna hade fallit samman. I vänster öra fanns intorkat blod. Kull hittade flera större blodutgjutningar i cellvävnaden mellan huvudsvålen och huvudskålsbenen. Benhinnan bakom vänstra örat hade lossnat. Båda hjässbenen var krossade. Nackbenet och hjärnan likaså. Däremot hittade Kull inga skador alls i pojkens buk eller bröst.

Efter avslutad obduktion författade Kull ett ämbetsbetyg. Där skrev han att de två äldsta barnen inledningsvis blivit utsatta för ett hängningsförsök.

Då detta möjligen ej velat avlöpa efter förväntan, hufvudskålsbenen och lefvern blifvit krossade. Å det yngsta, gossebarnet Carl Gustaf, har endast hufvudskålen blifvit krossad och hjernmassa dervid utträngt mellan de skilda delarne. Det kan, med hopp att hafva träffat sanningen ej antagas, att barnet genom blott ett handlöst fall från faderns armar mot golvet skulle hafva erhållit de svåra skador som förefunnits å dess hufvud, utan synes större våld hafva för åstadkommande deraf blifvit användt.

1854 utförde Johan Christian Kull sammanlagt 16 liköppningar. Det skriver han i sin årsrapport. Flera fall av kolera inträffade i distriktet, bland annat i Kvistbro, varav några med dödlig utgång. Ämbetsresorna var mycket påfrestande. Särskilt under mars och april var det besvärligt att fara med hästskjuts ute på vägarna eftersom flera ihållande och kraftiga stormar härjade i distriktet. Vid ett tillfälle just det året var Kull tvungen att begära någon tids uppskov med en förrättning som Konungens Befallningshavande beordrat honom till. Kanske kände han redan då att krafterna började sina. Johan Christian Kull dog den 24 juni påföljande år.

Hårda och oförsonliga

Det var allmänt känt på bygden att somliga bruksförvaltare och inspektorer var hårda och oförsonliga. En förvaltare på Svartå sköts ihjäl, en inspektor på Guldsmedsboda kände sig så hotad att han ständigt sov med två laddade pistoler under huvudkudden. Brukspatronerna däremot, hade mestadels rykte om sig att vara vänliga. Sommartid ställde de till med stora kalas med mat och dryck där torparna fick smörja kråset så mycket de orkade. Förvaltarna betraktades som småpåvar som i kraft av sitt ämbete tog sig friheter mot sina underlydande. Dessa behandlades strängt, till och med piskans hjälp. Torparna skulle göra som de blev tillsagda och hela tiden jobba i sitt anletes svett. Gud nåde den stackare som lade beslag på en extra lövruska eller kolbit från brukets ägor!

Vid tiden för händelserna vid Sirsjötorp bodde Johan Diedrichs och hans familj just på Guldsmedsboda i Kvistbro. Diedrichs föddes i februari 1808 i Nykil i Östergötland och var gift med Hedvig Elisabeth Charlotta Hedin, född i Irsta 1819. Diedrichs var far till fem barn, fyra söner och en dotter. Det yngsta, Knut Halfdan, var dryga året när mordet inträffade. 1856 flyttade familjen Diedrichs till Öst(er)hammar i Fellingsbro och maken titulerade sig nu brukspatron. Johan Diedrichs avled där den 5 oktober 1869.

Johan Diedrichs blev kallad att vittna vid den andra, urtima rättegången som hölls 24 maj i Edsbergs Sanna. Förhandlingarna leddes av vice häradshövdingen och t f domhavanden biträdd av en edsvuren nämnd med häradsdomaren Lars Larsson i Brånsta, i folkmun kallad Vekhyttekungen, som ordförande. Vid hans sida satt nämndemännen Lars Nilsson i Berga, Anders Carlström i Sanna, Lars Jönsson i Åkraby, Petter Persson i Logsjö, Olof Olsson i Hulvik, Nils Nilsson i Kälkesta samt Jacob Jönsson. Åklagare var länsmannen och bergsfogden Johan Edström.

Johan Diedrichs var kallad men inställde sig inte. Han skickade ett brev som lästes upp innan förhandlingarna. Brevet andades återhållen förtrytelse och budskapet kunde tolkas som en näsknäpp på dem som vågade ifrågasätta hans yrkesheder. Så här skrev Diedrichs:

Till Edsbergs sockens Härads Rätt!

Hindrad att personligen hörsamma Herr Bergsfogden Edströms kallelse, att i dag meddela upplysningar rörande förloppet af förre torparen Nils Lekmans mord af sina 3ne barn, får jag härmedelst förklara det jag om detta rysliga brott icke vet något att upplysa. Allt sedan hösten 1852, då jag å Lekman uttog stämning för olofliga tillgrepp från Svartå, har jag med honom icke haft samtal eller ringaste annan beröring, än hvad Lekebergs Härads Rätts Protocoller rörande bemälte tillgrepp, upplysa. Mördaren Lekman lärer påstå: det något hämndbegär förmått mig att inför domstol åtala hans olofliga tillgrepp! Hvar och en måste finna min ovilkorliga skyldighet, att i egenskap af förvaltare vid Svartå, söka freda mina principalers egendom och något annat har jag med Lekman aldrig haft att skaffa - ty icke kan det läggas mig till last att jag förliden sommar, åtskillige gånger, lemnade spannemål till Lekmans hustru och genom mitt speciella förord hos arbetschefen vid jernvägen derstädes, skaffade Lekman arbetsförtjenst af circa En riksdaler om dagen, ifrån den 9 sistlidne Jan till Mars månad. Svartå 24 maj 1854. J Diedrichs

”Djurisk vildhet”

Bergsfogden Edström skrädde inte orden i sin slutplädering. I hans ögon var Nils Lekman en ondsint man. Edström hävdade:

-Orsaken till Lekmans brott ligger i en djurisk vildhet som retats av de hinder man sökt uppställa mot hans olagliga förfarande på Svartå bruks ägor. Lekman saknar känslans renhet och religiös upplysning. I ett försök att söka lindring för sitt raseri gav han sig på sin egen avkomma, som han dessutom funnit besvärlig att underhålla. Lekman påstår att han velat skydda sina barn från nöd och umbäranden. Detta är ingenting annat än hyckleri. Lekmans levnadsvillkor var ju ganska goda, så även hans arbetsskicklighet. Han är kunnig både i snickeri och skomakaryrkena, likaså i gruvarbete.

Edström fortsatte:

- Lekman hade verkligen inte för avsikt att beröva bruksförvaltaren Diedrichs livet. Hans uppgifter därom finner jag vara skryt. Det skulle låta duktigt att han vågat stå Diedrichs efter livet i hans eget hem.

Nils svarade att åklagaren hade rätt uppfattat hans stämpling mot Diedrichs.

-Jag har bara inte haft förmåga att uttrycka mig på det sätt som åklagaren nu gjort, sade han.

Nils befanns skyldig till dråp på sina barn och dömdes till döden genom halshuggning. Han och Maja Stina dömdes även till böter och skadestånd i målet mot Diedrichs. Nils friades dock på ett par punkter.

Häradsrätten kom fram till att det var sannolikt att de två kolryssar Nils lämnat till snickare Bovall verkligen tagits från brukets kolbotten men att det inte kunde bevisas. Han bötfälldes för att han utan bruksägarens tillstånd köpt kol av brukets underlydande Peter och Aron Persson. Rätten ansåg att deras kolning till bruket inte kunde vara Nils obekant. Han hade ändå bott på orten i sex år och borde känna till vilka förhållanden som gällde. Rätten menade att Nils givit skiljaktiga uppgifter om den kol vittnena sett honom ha. Påståendet att han köpt kol av en Nils Ersson på torget vid Hjulön trodde inte rätten på. Något torg fanns inte där.

Nils ansågs också skadeståndsskyldig för den erkända, olovliga slåttern. Han slapp böter för lövtakten eftersom han haft Sirsjöbrukaren Lars Anderssons tillstånd. Däremot skulle Nils ersätta Andersson för värdet av de 60 tjog löv han bärgat.

Nils fick också böta för sitt dåliga uppförande inför rätta och för att han och Maja Stina uteblev från vintertinget den 7 mars 1853. Böterna, skadeståndsanspråken, ersättningen till flera av vittnena samt till fjärdingsman Larsson för skjutshämtningen, blev så höga att de vida överskred flera årslöner. Maja Stina dömdes till böter för snatteri. Det ansågs klarlagt att hon snattat en- och en halv åding kol värderad till två skillingar och tre fjärdedels rundstycken banco. Eftersom hon tidigare var ostraffad bestämdes bötesbeloppet till hälften av kolets värde. Om Maja Stina inte kunde betala måste hon avtjäna tre dagars enkelt fängelse i länshäktet i Örebro samt därefter göra enskild kyrkoplikt i Nysunds kyrka.

Fasa och sorg

Inte ens i sin vildaste fantasi går det att föreställa sig den fasa och sorg som tar Maja Stina i besittning i det ögonblick hon möts av grannarna på vägen hem från åderlåtningen hos Maria Johansdotter. Det dödsbud som grannarna Johannes och Adolf vill vänta med att ge henne tills de kommer närmare hemmet, slungas brutalt mot henne av en utrusande bokhållare på Svartå. Johannes och Adolf uppåddar alla sina krafter för att få Maja Stina med sig hem. Väl hemma åkallar hon Gud och ber Honom trösta Nils. Innan han förs iväg till Örebro tar hon fram sin börs och ger Nils en trerikdalersedel. Mannen måste ju ha färdpenningar. Han behöver handskar också och de bästa kläderna. Nils bör se proper ut, tänker hon.

Varifrån får hon kraften? Hennes tre små barn finns inte mer. De ligger döda i närheten, ihjälslagna av sin egen far, hennes make. Hur är det över huvud taget möjligt att Maja Stina förmår att ägna Nils omsorg i denna förtvivlade stund? Men det ska snart komma att visa sig är Maja Stina Lekman en enastående kvinna. Gudfruktig, stark och modig och med ett till synes aldrig sviktande hopp om att det ska ordna sig till det bättre inom en inte alltför avlägsen framtid. När Nils och Maja Stina gifte sig lovade hon Gud att stå vid sin makes sida i nöd och lust. Det löftet tänker hon aldrig svika. Hon måste orka leva vidare. För Nils skull och för det väntande barnet. Sonen Oskar Alfred är redan tre månader på väg. Den 9 september tar den höggravida Maja Stina hjälp av en lärd och skrivkunnig person i Skagershults socken som bistår henne med formuleringen av den nådeansökan som kommer att bli hennes första i en lång rad under de kommande tjugo åren. När Maja Stina nu skriver till kungs har hon bara ett mål för ögonen: att försöka rädda livet på sin man. Både Edsbergs Härad och Svea Hovrätt har dömt Nils att mista livet genom halshuggning och i avvaktan på dödsdomen sitter han i länshäktet på Örebro slott.

Jag vet inte om Maja Stina och Nils tilläts träffa varandra under Nils tid i Örebrohäktet. Om Maja Stina fick besöka maken är det troligt att de samtalade om hur de skulle gå tillväga för att i detta första skede försöka skona honom från dödsstraffet. Kanske pratade de ihop sig? Kanske tog de hjälp av någon lagkunnig person som föreslog att Nils skulle åberopa sinnesförvirring som huvudorsak till mordet och därigenom undgå dödsstraffet? Hur som helst fick makarna hjälp att skriva sina respektive nådeansökningar. Maja Stinas nådeansökan skrevs den 9 september och ankom till Kungliga slottet den 23 september 1854.

”Lugn, foglig och kärleksfull”

Som brukligt var när någon skrev till kungs vid den här tiden gällde det att visa underdånighet inför den "Stormäktigste Allernådigste Konungen" Oscar I. *Inför Eders Kongl. Majts Thron, vågar undertecknad, en olycklig hustru till den för mord å trenne våre minderårige barn anklagade och af Eders Kongl. Majts och Rikets Swea Hof Rätt till döden dömd Nils Lekman från Skagershults socken, inom Örebro Län, anropa Eders Kongl. Majts Nåd och förbarmande för min bemälde man om att han kunde af Gunst och Nåd blifva förskonad från undergående af dödsstraffet, utan få emot annat straff behålla lifvet. Af Kongl. Hof Rättens utslag och den rörande Lekman hållna rannsaking, som snart lärer varda till Eders Kongl. Majt i underdånighet insänd, vågar jag allerunderdånigst hoppas, det Eders Kongl. Majt nådigst skall inhemta, att Lekman vid mordets begående ej kan antagas hafva varit i besittning af full sinnesredighet, hvilket förhållande jag för min del icke kan, såsom bäst kännande hans i allmänhet visade sinnesstämning, hvilken varit lugn, foglig och kärleksfull, underlåta att i djupaste underdånighet försäkra.*

Med djupaste undersåtliga wördnad, trohet och nit framhärdar Stormäktigste Aller Nådigste Konung Eders Kongl. Majt., Allerunderdånigsta, tropliktigsta undersåtarinna.

Maja Stina Persdotter. Sirsjötorp, Skagershults socken, den 9 Sept. 1854.

”Utsatt för förföljelser”

Dågra veckor senare, den 9 oktober, anlände även Nils Lekmans egen nådeansökan till kung Oscar I.

Öfver i djupaste underdånighet bilagde Kongl. Majts och Rikets Svea Hof Rätts den 7 sistlidne Juli fällda utslag, hvarigenom jag blifvit dömd för begångne mord å trenne mina barn, att i genom halshuggning mista lifvet, får jag i djupa underdånighet anföra följande att jag, som brukade min Svärfaders torp en längre tid, har blifvit utsatt för förföljelser av Inspektoren vid Svartå Bruk, Diedrichs, och detta med härledande endast af handlingar, för det jag skulle hafva ha tillgripit diverse skogseffecter, af hvilken anledning vet jag ej, och alldenstund min Svärfader fått begagna ifrågavarande rättighet, tycks det mig svårt att blifva på ett sådant vis behandlad. Sedermera har jag eftersinnande funnit, att orsaken dertill varit, att fråntaga mig min Torplägenhet, samt bringa mig i fattiga omständigheter utan tak över huvudet med hustru och trenne minderåriga barn, och tillika uppskrämt mig att blifva en straffad person, samt blifva beröfvad på all min framtida bergning. Då tänkte jag, att söka mig annan tjänst, men Diedrichs handlingssätt emot mig var orsaken till att jag blev ur stånd att hvarken genom tjänst eller arbete kunna taga mig fram här i lifvet. Då föll jag i ett slags svärmod eller sinnesförvirring, härledande sig af det olycklige qval jag iråkade, fick jag den olycklige tanken, att göra ett slut på alla mina lidanden och med den dystra nedstämning jag då hade, fick jag den så kallade fixa edén, att taga lifvet av mina Trenne små barn, som jag trodde, att genom förut omnämnde omständigheter derigenom skulle komma att sakna det nödvändigaste mäniskan här i lifvet eger. Sedermera efter längre ånger, har jag eftersinnat huru olycklig denna min belägenhet var, och funnit att detta brott, hvarför jag nu är dömd endast av mig blifvit begånget i den dystra sinnesstämning hvaruti jag då befann mig. Jag har aldrig förut varit inblandad i någon rättegång än mindre inför någon Domstol förrän nu då jag iråkade denna olycklige belägenhet hvarvid jag arma usling befinner mig.

Stormäktigste Aller Nådigste Konung värdes förskona mig från det ådömda dödsstraffets undergående och tillåta mig att istället få försona mitt begångna grofva brott med vissa år å fästning. Med djupaste vördnad, trohet och nit framhärdar Stormäktigste Aller Nådigste Konung Eders Kongl Majestet. Aller underdånigste och Tropliktigste undersåte Nils Lekman. Örebro Länshäkte den 25 Augusti 1854.

Mobiliserande stöd

Den det var inte nog med detta. Maja Stina mobiliserade ytterligare stöd för Nils. Hon kontaktade två bergsmän från Klunkhyttan i Hidinge socken, den plats där Nils var född, och bad dem skriva ett rekommendationsbrev till kungen. Den 1 september 1854 undertecknade bergsmännen och egendomsägarna Eric Nilsson och Eric Ersson, båda från Lekhyttan, följande skrivelse:

Undertecknade, bergsmän och egendomsägare inom Hidinge sockens bergslag af Örebro Län, lemna Nils Lekman, från Skagershult Socken, som är anklagad och dömd för mord å barn, följande bevis: att han under de 20 år han var hemma hos sina föräldrar inom denna socken, var deras glädje och stöd, ty han var alltid lydig, stilla, nykter och arbetsam samt pålitlig i alla afseenden, ja, alla som kände honom, hade om honom de bästa framtida förhoppningar. Orsaken till hans förfarande mot barnen, var troligen hans iråkade fattigdom ock motgångar samt tvifvlan på, att dem under de mycket dyra tiderna kunna försörja. Detta kunna vi med ed styrka och intyga. Hidinge och Klunkhyttan d. 1 September 1854.

Några grannar i Nysunds församling ställde också upp. De skrev:

Likaså kan Nysunds församlings innevånare af hans Närmaste granner intyga om samma Nils Lekman att intill Detta skedde hafver ingen af honom blifvit varse annatt än venskap och kärlek Nyckterhet och förtroende, samt Enighet emellan Hustru och barn att intill detta skedde ifrån år 1848 till förliden vår 1854. Carl Jonsson, Hållåsen, Fredrick Andersson, Svartsjöbäck, Lars Petter Larsson, Moterud, Erik Hindrikson, Sirsjöbäckstorp, Johannes Jonsson, Sirsjöbäken.

Maja Stina bad dessutom de forna arbetskamraterna vid Hasselfors Bruk att bidra. Sju smeder undertecknade brevet som löd:

På begäran af Nils Lekmans Hustru, få vi undertecknade, hvilka sedan 1849 känt nämnde Nils Lekman, och, som med honom arbetat under samma tid vid samma Bruk i Hasselfors, intyga, att han under samma tid uppfört sig på ett sätt som tillvann honom både förmäns och kamraters välvilja, förtroende, venskap och tillgifvenhet. Hasselfors den 4 september 1854. Carl-Johan Söderqvist, Jan Gode, Johan Petter Dimberg, Johan Abram Skyllberg, L.F. Birath, A P Wennström, P A, Åbytorp. Detta kan bevisas inom Skagershults soken

Nils skonans från dödsstraffet

Oen 16 november 1854 hade kung Oscar I en lång rad ärenden att gå igenom. Han var en hårt arbetande monark och angelägen om att noga studera alla handlingar som hamnade på hans bord. Kungen var 55 år fyllda och hade endast fem år kvar i livet. De senaste åren hade han varit sjuklig. Kungens hälsa hade vacklat sedan barnsben men i början av 1850-talet blev det riktigt illa. Han tappade tråden, tystnade mitt i ett samtal och försjönk i sig själv. Så plötsligt piggnade han till och tog upp samtalet där det slutat. 1852 reste han till badorten Kissingen i Tyskland. Vid hemkomsten drabbades han av en livshotande sjukdom, men tillfrisknade mirakulöst och återupptog sitt arbete.

Den här dagen föredrogs Lekmans ärende av Justitie Stats Ministern G A Sparre. Nils och hans hustru hade skickat var sin nådeansökan. Oscar I var i princip motståndare till dödsstraffet. Det gjorde han klart i sin omdebatterade skrift "Om straff och straffanstalter" som gavs ut anonymt 1840. Där skrev han att samhället inte längre borde betrakta brottslingar som för evigt förtappade varelser. De borde istället få hjälp med bot och bättring. I Eva Helen Ulvros biografi "Oscar I" utgiven av Historiska Media ges en mycket klar bild av hur svårt kungen tyckte det var att avkunna en dödsdom. Hans vanligaste kommentar var "Den stackars människan!" Statsrådet Karl Otto Palmstierna skrev att "tider funnos, då även den försåtligaste mördare förskonades från dödsstraff. Även så hände, att vid justeringen av protokoll nåd blev beviljad ett par av de grövsta missdådare."

Oscar I lyssnade noga på Sparres föredragning och fattade sitt beslut:

Kongl. Majt har i nåder låtit sig föredragas handlingarne i detta mål, och pröfvar Hof. Rättens utslag vara på lag grundadt, kommande det ansvar, hvar till Nils Lekman, enligt hvad Kongl. Majts Befallningshafvande anmält, gjort sig skyldig för uteblifvande från Härads Rätten och för oskickligt uppförande inför Rätta, att under det Lekman ådömda dödsstraff inbegripas; men i anseende till förekomne bevekande omständigheter, vill Kongl Majt af nåd förskona Lekman från dödsstraffet och tillåta, att han nu må umgälla sina brott med Tjugoåtta dagars fängelse vid vatten och bröd, uppenbar kyrkoplikt samt lifstids arbete å fästning. Det wederbörande till underdånig efterrättelse länder.

Oscar

Uppenbar kyrkoplikt

Herrar J F Ohlin och P C Pettersson på Örebrohäktet skrev omgående till kungen för att informera om att de första domarna skyndsamt verkställts. Nils hade suttit 28 dagar i fängelse på vatten och bröd och också gjort uppenbar kyrkoplikt inför hela församlingen i Örebro kyrka. Nu kunde föreberedelserna inför Nils förpassning till Varbergs fästning inledas.

Undrar just om Maja Stina och Nils fick möjlighet att ta adjö av varandra? Hade hon i så fall lille Oskar Alfred med sig? Han var ju bara några månader gammal. Det var mitt i vintern och svårt att ordna skjuts från Sirsjötorp till Örebro. Pengar kostade det också. Jag vill tro att Maja Stina ändå på något sätt tog sig till Örebro slott och att hon sin vana trogen stack till maken ett par riksdaler samt några klädesplagg. Kanske hade hon med sig näverskorna Nils bar vid ankomsten till Varberg? Hon hade kanske själv tillverkat dem eller låtit en granne göra det?

Till Varberg

Den 10 februari 1855 anländer Nils Lekman till Varbergs fästning. Här är det meningen att han skall han leva resten av sitt liv, arbeta och dö. Från och med nu är han livstidsfången Nr. 417.

Jag har försökt föreställa mig hur Nils såg ut. Var han lång, kort, brunögd eller blåögd? Hade han mörkt hår, var han ljushårig? Kraftig, mager? Vad gav han för intryck? Stursk eller tillbakadragen, rentav lite blyg? Lite hjälp på vägen fick jag när jag läste hans fångakt. Varje fånges signalement antecknades i akten. Så här beskrivs Nils: "5 fot 6 1/8 tum lång, har blå ögon, brunt hår, fylligt ansigte, rak näsa." Nils var alltså cirka 164 cm lång.

När han skrivs in på Varberg noteras också vilka klädesplagg han går och står i, och vad han har med sig i packningen. "1 rock, 1 par byxor, 2 par kalsonger, 2 skjortor, 1 påse, 4 par strumpor, 2 skinnhandskar, 1 mössa, 1 par hängslen, 1 väst, 1 par näfverskor." Nils har även en hel del pengar med sig.

Nils Lekman skall snart komma att slå alla med häpnad. Han är och förblir en mönsterfånge. Han arbetar bra och utbildar sig till stenhuggare med finstenshuggning som specialité. Ja, han är så duktig, pålitlig och omtyckt att han redan i maj 1857, tack vare sitt goda uppförande, flyttas upp i fångarnas första klass vilket innebär privilegier. Ingen har något ont att säga om Nils, han arbetar flitigt, sköter sig väl och blir en allt skickligare stenhuggare. Det är precis som om Nils trivs med att vara strafffånge. Han tänker på sina döda barn. Till deras minne snickrar han ett träkors som han målar i oskuldens vita färg och sänder till Skagershult, där det sätts upp vid barnens gravar på gamla kyrkans kyrkogård. Just det korset stod kvar på kyrkogården under mycket lång tid.

Många villiga att hjälpa

Hemma på Sirsjötorp är Maja Stina fullt upptagen med att få vardagen att fungera. Föräldrarna och systemen finns i närheten. Modern Maria är sjuklig och dör 1856. Men än så länge ger familjen henne stöd och avlastning. Huvudansvaret för Oskar Alfreds uppfostran faller dock på Maja Stina. Kanske brottas hon med skuldkänslor för att hon inte var hemma den där ödesdigra dagen då barnen togs ifrån henne? För Oskar Alfreds skull måste hon orka leva vidare. Och hon vill ha mannen vid sin sida. Han är ännu i blomman av sin ålder och Oskar Alfred behöver en far. Maja Stina beslutar sig för att kämpa för sin mans frihet. Under de följande tjugo åren skriver hon till kungs sju gånger och varje gång mobiliserar hon stöd från vänner och bekanta. Tre olika kungar skall komma att läsa hennes nådeansökningar. Allt eftersom åren går får ansökningarna större dignitet. Nils erbjuds laga försvar från flera håll, fångvårdsstyrelsen yttrar sig och har bara gott att säga om Nils. Prosten Källgren i Skagershult skriver också, liksom Varbergs fängelsepredikant och fängelsedirektör. I Skagershult sätter sig flera av smederna vid Hasselfors bruk ner och författar på uppmaning av Maja Stina en skrivelse som bifogas. Många människor är villiga att hjälpa familjen Lekman.

Träffar Carl XV

I november 1859 besökte den nye kungen Carl XV Sunds herrgård där brukspatron Sten Erland von Hofsten residerade. Kungen skulle övernatta på Sund under sin resa till Norge där han var vice kung. Ortens kungabesök offentliggjordes i god tid från predikstolen eftersom torparna var tvungna att bistå med hästar och skjuts. Maja Stina fattade ett märkvärdigt beslut. Hon skulle gå till Sund och lägga fram sin sak för kungen!

Och Maja-Stina fick verkligen träffa Carl XV. Hon kastade sig för kungens fötter, kysste hans hand och bönade om nåd för Nils. Kungen tröstade henne artigt med att säga att mannen säkert, någon gång i framtiden, skulle återfå sin frihet. Vad annat kunde han säga till den förtvivalade kvinnan?

Det skulle fortfarande dröja ett antal år innan Maja Stina vågade det stora steget att skriva till kungs första gången för att be om frihet för sin man. Vem som hjälpte henne att formulera nådeansökningen framgår inte men hennes namnteckning finns där, bevitnad av brukaren Carl Jonsson och drängen E.A. Carlsson vid Medskog i Nysund. I början av mars månad 1863 skred hon till verket. Det är ett gripande dokument. Så här skrev hon:

I min djupa sorg och bedröfvelse vågar jag fattiga och hårdt betryckta maka härigenom i allerdjupaste underdånighet nalkas Eders Kongl Majts Thron med denna nådansökan hvarigenom jag såsom den första och yttersta tillflyckt på jorden, söker Eders Kongl Majts Nåd för min till Lifstids Straffarbete dömde man Nels Lekman.

Jag skulle icke hafwa vågat denna nådansökan om icke Eders Kongl Majt den 18 november 1859 på Sunds Herrgård hos Vålborne Herr S.E. von Hofsten i nåder hugnat mig med löfte om min olycklige mans frigifning, samt om mitt blödande hjerta ännu längre kunnat uthärda sina lidanden, dessa jag vågar påstå vara tusende gånger större än mannens straffarbete. Den tid af nio år, som jag varit skild ifrån min man, föremålet för min kärlek och tillgifenhet, har varit så bitter, att jag icke med ord förmår återge ens någon svag bild deraf. Tryckt under tyngden av fattigdomens försakelser har jag under all den tid min man varit fånge måst egna en öm modersvård åt vår son, hvilken jag skänkte lifvet kort efter min mans för mig outgrundliga hänförelse. Tanken på min mans befrielse har föresväfwat mig som den högsta jordiska lycka, som kan falla på min lott, ty jag återfinge då en kär make och min son en huld fader, som genom arbete kunde skingra mina bekymmer för framtiden. Under dessa bevekande omständigheter, och i min djupa längtan efter någon jordisk hugnad har jag vågat detta mitt första och yttersta försök till vinnande af benådning af Eders Kongl. Majt åt min bemälde man, hvilken jag tillförser mig skall hafwa wisat en sådan ånger och bättring, att hans frigifning inte har någon våda till följd för den allmenna eller enskilda säkerheten, utan fast mer nytta och välsignelser. Ännu är min man i blomman av sin mannaålder. Och ifall Eders Kongl. Majt denna min nådansökan bifaller, möter inga svårigheter för min man att här på orten laga försvar erhålla!

Allernådigste Konung! Wärdigas af gunst och nåd benåda min man från vidare straffarbete och såmedelst förmildra och lindra mina lidanden så mer hårda som oförtjenta, och skall jag alltid äga ett ömt hjerta till tacksamma välsignelser och känslofullt för hugsvalelsen af Eders Kongl. Majts förlåtelse. Men skulle jag icke vara nog lycklig att, i anledning af denna min nådefallstillflyckt till Eders Kongl Majts nådiga ynnest och ömmande välwilja, återfå min man måste jag gifva wika för nödvändigheten och underdånigst anhålla att om min mans brott, det jag honom af allt hjerta förlåtit, i Eders Kongl. Majts ögon anses såsom alldeles irremissibelh, jag då måtte, på grund af detsamma, warda honom i äktenskapet fri! Med djupaste undersåttligaste wördnad framhärdar till min sista stund Stormäktigste Allernådigste Konung, Eders Majestät. Allernådigste undersåte Maria Christina M.C.L. Lekman

Avvisar skilsmässa

Den person som hjälpte Maja Stina Lekman med skrivelsen tog sig friheter. När hon senare fick kännedom om innehållet i sista stycket blev hon mycket uppbragt. Hon tog hjälp av sin mans åklagare, länsmannen Johan Edström och extra ordinare kammarskrivaren Almstedt, att författa följande tillägg till den ursprungliga nådeansökningen:

Uti förestående underdåniga ansökan, hvilken i allt öfrigt widhålles, göres den ändring, att all fråga om äktenskapsskillnad alldeles återkallas. Knista den 26 maj 1863. Maria Christina M.C.L. Lekman. Hustru Lekmans underskrift bestyrkes af undertecknade på en gång närvarande vittnen. Johan Edström, länsman i Edsbergs Härad, e.o. Kammarskrifvare A.M. Almstedt.

Maja Stina satte ner foten och visade vem det var som bestämde. Hon hade inga som helst avsikter att skiljas. Det var skrivarens påfund. Äktenskapet var instiftat av Gud, makar skulle leva samman tills döden skilde dem åt. I nöd och lust.

von Hofsten på Sund

Nils fick inte nåd det året. Maja Stina gav emellertid inte upp. Två år senare var det dags för en ny ansökan. Än en gång hänvisade hon till sitt möte med Carl XV på Sund. Hon var djupt bekymrad, hennes hjärta blödde och hon bad om lindring i sin fattiga belägenhet. Brukspatron Sten Erland von Hofsten på Sund hade bifogat en skrivelse där han erbjöd Nils laga försvar. Också fångvårdsstyrelsen fick yttra sig. Styrelsen meddelade att Nils skött sig oklanderligt under de tio år som gått och eftersom von Hofsten hade erbjudit honom behörigt laga försvar, ansåg styrelsen att Nils borde friges. Varbergs fängelsedirektör tyckte sammalunda.

Så blev det emellertid inte. Ny nådeansökan inkom i februari 1866. Också denna gång förordar fångvårdsstyrelsen frigivning. En mur- och byggmästare på Varberg intygar att Nils uppförande varit alltigenom gott och vill se honom uppflyttad i de försvarslösa fångarnas klass. Maja Stina låter kungen förstå att Nils inte längre kan sona sitt rysliga brott genom att sitta i fängelse. Vid deras möte på Sund hade ju kungen lovat att maken skulle friges. Sonen Oskar Alfred, som aldrig träffat sin far, skrev också några rader med en bön om frigivning. Detta år får Nils veta för övrigt veta att hans föräldrar inte längre är i livet. Inte heller nu fick Nils nåd. 1868 blev det också avslag, liksom 1871. Nu hade det gått 16 år sedan Nils Lekman förpassades till Varberg. Under årens lopp hade han blivit mycket skicklig i stenhuggeri. I Varbergs- och Karlskronatrakterna fanns vid den här tiden mängder av stenhuggerier och till 1871 års nådeansökan bifogades en skrivelse från stenhuggeriägarna Nilsson & Johansson i Karlskrona. Företaget fungerade som entreprenör och disciplinkompani för Varbergs straffångar och nu erbjöd de Nils laga försvar och årstjänst i den händelse han skulle benådas. Tillförordnade fängelsepredikanten C.M. Petri betygade samtidigt att Nils under åren som gått alltid iakttagit ett särdeles gott uppförande och att han hade godkänt respektive försvarligt begrepp i innanläsning och utanläsning samt ägde försvarligt begrepp om kristendomens huvudsanningar.

Axel Bågenholm

Inget tycktes hjälpa. Varken 1871 eller 1873 års nådeansökningar bifölls. 1873 var Carl XV redan död och det blev brodern Oscar II som avslog det årets ansökan. Men frihetens timme var inte långt borta. I mars 1874 gjorde Maja Stina ett nytt försök. Hon bönföll kungen att befria Nils från vidare straff. Hon skrev:

Jag kan icke uttrycka mina känslor, men innan han detta brott begick var han alltid mig en huld make, öm fader mot våra barn. Skänk, Allernådigste Konung, därför nu den säkerligen djupt sörjande och ångrande, nåden att efter så många års lidanden få såsom fri återförenas med mig. Sirsjötorp af Skagershults socken den 12 mars 1874. Allreunderdånigste undersåtarinna, Maria Christina Lekman.

Bilagorna denna gång var undertecknade av sonen Oskar Alfred som då var bosatt i Kristinehamn, pastor Nils August Källgren i Skagershult, fångvårdsstyrelsen, grannarna Johannes Jonsson, Lars Erik Larsson och Gustaf Larsson runt Sirsjön samt av majoren och disponenten Axel Bågenholm på Bohlby och Hasselfors. Bågenholm betygade att han skulle ta Nils i sin tjänst. Pastor Källgren hade rykte om sig att aldrig tala i ogjort väder, kanske var det därför Maja-Stina Lekman sökte hans bistånd. Källgren var övertygad om att den nära tjugoåriga fängelsetiden varit ett kraftigt väckelsemedel för Nils och att han nu var redo att vända sig till "den Gud som syndar förlåter".

Sirsjögrannarnas talan fördes av Johannes Jonsson. Han skrev:

Vi såsom graner till Nils Lekman under de fem åren som han vistades vid Sirsjötorp, vilja vi med enfaldiga ord intyga huru hans uppförande var, han var mot hustru och barn alltid en ömsint far intill den dag han detta brott begick som vi tror och kan intyga så blef han förvillad i sinnesställningen igenom den stora förföljelsen, der före villja vi med djupaste underdånighet att hans Kungliga Majstet verdes i nåd förskona honom ifrån det 20-åriga straffängelset i Warberg derom bedes vi.

Maja Stinas oäkta dotter

Äntligen lyssnade kungen! Den 21 maj 1874 beviljade Oscar II nåd för Nils Lekman och den 8 juni frigavs han på laga försvar hos disponenten och majoren Axel Bågenholm vid Bohlby och Hasselfors. Utrustad med ångbåtsbiljett till Göteborg och järnvägsbiljett till Örebro samt 40 riksdaler och 29 skillingar banco i kontanter påbörjade Nils sin resa hem till Skagershult. Samma dag postade fängelseledningen 1350 riksdaler till major Bågenholm. Pengarna var en del av Nils lön. Hans totala arbetsförtjänst under de tjugo åren uppgick till 2681 riksdaler och 92 skillingar banco.

Vad som rörde sig i Nils huvud den här dagen kan jag bara spekulera om. Fängelsetiden innebar förvisso ett visst mått av trygghet. Mat varje dag, regelbunden lön. Det rådde ordning och reda, det fanns regler och normer. Eftersom Nils skött sig oklanderligt och dessutom blivit en omvitnat skicklig yrkesman, åtnjöt han privilegier. Han visste att han var uppskattad, och det med rätta. Han hade haft det tämligen bra.

Med ens blev hela tillvaron orolig. Han hade inte varit ute i samhället på två decennier. Hur skulle det bli nu? Vad hade majoren i beredskap åt honom? Vad skulle skarshultarna säga? De hade inte glömt vad Nils gjort. Och Maja Stina? Makarna hade med all säkerhet hållit kontakt brevlades men de hade varken sett eller talat med varandra på tjugo år. Nils visste att hustrun fött ett barn som inte var hans. Oäkta dottern Anna Sofia kom till världen den 15 maj 1862. Hennes far Erik Ersson var skräddare från Dufveds (möjligen en förkortning av Dufveddalens) ägor i Karlskoga. Maja Stina hade alltså varit otrogen. Vad kände Nils inför det? Kanske en viss förståelse? Hon hade ju varit ensam så länge och törstade förstås efter värme och närhet. Och hon hade kämpat idogt med alla nådeansökningar och sökt hjälp där hon kunde få den. Hon hade verkligen inte gett upp, det måste han medge. Eller tyckte Nils att Maja Stina svikit honom? Plötsligt skulle han bli styvfar till en 12-årig jäntunge som inte var hans. Sonen Oskar Alfred hade flyttat hemifrån. Efter att ha bott ett år på socknen levde han nu i Arvika och jobbade visst som eldare på ett statens lokomotiv. Han ville inte ens kännas vid namnet Lekman. Han hette Nilsson nu. Inom kort skulle han till och med byta bort Nilsson mot namnet Wettervik. Nej, Oskar Alfred ville inte längre veta av sin far.

Också för Maja Stina ställdes tillvaron på sin spets. Hennes minnesbild av Nils var tjugo år gammal. Hon hade fött ett oäkta barn, hon hade lidit, gråtit och bett till Gud. Skulle Nils och hon kunna återuppta samvaron efter så många år? Eller skulle de agera främlingar för varandra? Hur såg han ut? Var han lika rund och frodig i ansiktet som när han fördes bort från henne? Han hade säkert åldrats, kanske tappat några tänder. Och vad skulle han tycka om Anna Sofia? Och Anna-Sofia om Nils? Hur skulle han tas emot av familj och vänner? Illvilligt eller vänligt? Många hade ställt upp för honom. Andra pratade bakom ryggen.

Nils tar sitt liv

ad som hände när Nils kom hem vet jag inte. Något längre arbete hos major Bågenholm blev det i alla fall inte. Endast en dryg månad efter Nils återkomst rådde uppbrotsstämning i hemmet. Den lilla familjen packade sina tillhörigheter och reste från Skagershult till Askum i Göteborg. Antagligen hade Nils redan vid avfärden från Varberg, ett erbjudande om arbete vid något av traktens stenhuggerier. När familjen flyttade ut den 28 juli 1874 titulerade sig Nils stenhuggare. Den 24 oktober 1875 återvände familjen till Skagershult och slog sig ned som inhyses vid Sundet. Den 8 december dog Maja Stinas far Petter Andersson i en ålder av 81 år. Hans hustru Maria Bengtsdotter var död sedan länge.

Knappt två månader senare slår katastrofen till på nytt. Det är den 9 februari 1876, vintern är snörik och mycket kall. Nils gömmer ett rep under kläderna och går ut i skogen. Det är sista gången Maja Stina ser sin man i livet. Nils väljer ut ett bra och stadigt träd, gör i ordning snaran och lägger den runt halsen. Han orkar inte mer. Livet i frihet blev inte som han tänkt sig. Samvetet gnager och hans kval lämnar honom ingen ro. Han har bestämt sig för att göra slut på alltsammans. Nils väljer samma metod som han använde mot Johan Viktor och Kristina Josefina. Dem hängde han först upp i varsin snara, nu gör han samma sak mot sig själv. Nils är 48 år, två månader och 19 dagar gammal. Han begravs den 25 februari. Det anses allmänt i bygden att den som begått ett svårt brott är extra besvärlig att få till graven. Besvärligt tycks det också ha blivit för Nils. Han var ju dessutom en "självspilling".

I Daniel Harbes böcker "Folkminnen från Edsbergs härad" berättar flera sagesmän från Skagershult vad som hände:

"Lekman, som suttit i fängelse i tjugo år för tredubbelt barnamord, kom tillbaka hem 1874, bodde en tid vid Sundet men gick så ut i skogen och hängde sig. Vid begravningen kördes liket på en vagn, hästarna dröp av svett och vagnen ville stjalpa i ett."

I 1876 års dödbok står noterat att Nils Lekman, "Enligt Kon.Befhvdets resolution d. 13/2 1876 i vederbörlig ordning jordas". Detta betydde att Nils fick ligga på kyrkogårdens norra sida. Han bars över muren och inte genom grindarna. Kyrkoherden förrättade jordfästningen men någon klockringning förekom inte.

Vrede och vanmakt

Aterigen är Maja Stinas liv slaget i spillror. Hon är förlamad av sorg, vrede och vanmakt. Inom loppet av några månader har hon mist både sin far och sin man. Det går inte att veta om sonen Oskar Alfred är närvarande vid begravningen. Han kallas till bouppteckningen som hålls den 4 mars vid Sundet i närvaro av Per Gustaf Persson i Stora Sörby och Abraham Persson, Sundet. Oskar Alfred infinner sig. Han och Maja Stina ska snart bli varse att Nils lämnat efter sig en anseelig summa pengar. Boets behållning uppgår till dryga 1119 kronor, som omräknat i dagens penningvärde är cirka 50 000 kronor. Bland dyrgriparna fanns en revolver värderad till 12 kronor. Nils hade också en fordran i Örebro Sparbank som enligt den så kallade kontraboken uppgick till 1000 kronor plus fem procents ränta från den 13 december 1875. Dessutom en inestående fordran på drygt 14 kronor hos Hasselfors bruksägare för diverse utförda arbeten. Boets skuld var 54 kronor, bland annat en "jurastola" värd drygt 11 kronor till kyrkoherden. Nils var också skyldig Abraham Persson och C.J. Johansson vid Sirsjöbäck sammanlagt 1.75 kronor. Begravningskostnaderna gick på 35 kronor. Kostnader för uppteckning, värdering och övrigt tillkom. Både mor och son skriver sina namnteckningar på bouppteckningen. "O.A. Nilsson eller Wettervik" och "Maria Christina Pettersdotter" står det. Maja Stina känner knappast någon större glädje över penningtillskottet. Hon är återigen ensam med dottern Anna Sofia som enda sällskap. Efter Nils död flyttar hon och dottern runt till olika ställen i socknen. Första anhalten blir Stabostugans backstuga. En tid bor de vid Gottersbacken. Dottern flyttar hemifrån redan 1880. Efter pigtjänst i Arvika reser hon till Porla grindstuga i Skagershult och bosätter sig därefter på socknen 1886, då i sällskap med sin oäkta dotter, tvååriga Signe Charlotta. 1890 bor alla tre tillsammans vid Liden. 1896 lever Maja Stina ensam som inhyses vid Jonstorp. Hon avlider där den 26 oktober 1900 i en ålder av 79 år. Då har hennes fjärde barn, sonen Oskar Alfred, redan varit död sedan drygt fyra år tillbaka. Fick Maja-Stina veta innan hon dog att hon förlorat också detta barn? I polisutredningen som följde på Oskar Alfreds sjaskiga död på ett billigt hotell i Stockholm, stod skrivet att "andra anhöriga icke finnes" än hustrun och dottern. För Maja Stinas skull hoppas jag att hon fick dö ovetande. Hon hade sannerligen haft mer än nog av sorger i sitt liv.

Oskar Alfred Wettervik

Bara ett par år efter sin flytt hemifrån träffade lokomotiveldaren Oskar Alfred Wettervik jämngamla Charlotta Ryman från Nor i Värmland och gifte sig med henne den 1 januari 1880. Bröllopet stod i Edsvalla skolhus. De bodde då troligen i Arvika. I december 1881 flyttade de till Stockholm och Kungsholms församling. I maj påföljande år bosatte sig paret i Adolf Fredriks församling för att i juli 1883 resa till Bollnäs där dottern Astrid Charlotta föddes den 2 september. 1890 bodde de i Uppsala och Oskar Alfred titulerade sig lokomotivförare. En ny flyttkarusell inleddes. Oskar Alfred, hustrun och dottern flyttade återigen till Stockholm, ut och in mellan de olika församlingarna. En tid var de skrivna på Sven Vintapparens gränd 2, Storkyrkoförsamlingen i Gamla stan.

Men det är något som inte stämmer. Oskar Alfred förlorar plötsligt sitt arbete. Han står omnämnd i böckerna som före detta lokförare. Han har börjat supa och Charlotta vill skiljas. I april 1895 får hon nog. Hon lämnar Oskar Alfred, tar dottern med sig och reser till Krylbo. Där, vid stationen, bor system Sofia som är gift med lokomotivförare Karl Fredrik Olsén. Charlotta får arbete som sömmerska.

Som sin far före honom förlorar Oskar Alfred fotfästet. Inte heller sonen har förmågan att hantera plågsamma situationer. Det tycks som om han ärvt sin fars vilshenhet. Oskar Alfred super allt mer och irrar rotlös omkring på Gamla stans många krogar och utskänkningsställen. Han försörjer sig som daglönare och bor på enklare hotell. En period står han upptagen i boken över obefintliga inom kvarteret Galathea.

Två trappor upp i fastigheten Trångsund 2 B i St Nikolaiförsamling i Gamla stan, driver änkan Fredrika Pettersson hotellrörelse bestående av tio rum samt kök. Hos henne hyr Oskar Alfred. Den 3 april 1896 är det långfredag och Oskar Alfred har grundat rejält inför påskaftonens väntande begivenheter. Han har druckit hela dagen. Vid sextiden på kvällen vinglar Oskar Alfred ut från sitt rum. Hotellrummen ligger på andra våningen och stentrapporna är tvärbranta och hala. I den nedre trappan förlorar han balansen, störtar handlöst utför och blir sittande sanslös på nedersta trappsteget med ryggen lutad mot trappan.

Änkan Pettersson hör oväsendet och upptäcker Oskar Alfred. Hon ber två andra hotellgäster att se efter hur det är fatt med Wettervik. Arbetskarlen Bror Otto Carlsson och eldaren Johan Olofsson har också hört vad som hänt och skyndar ner i trappan. De lyfter upp Oskar Alfred mellan sig, bär upp honom på rummet och lägger honom på sofflocket.

Oskar Alfred visade inga livstecken. Änkan Pettersson fäste inget större avseende vid detta eftersom hon trodde att mannen som vanligt var "dödfull" men för säkerhets skull tittade hon till honom med jämna mellanrum. Carlsson och Olofsson sa senare till polisen att inte heller de trodde det var någon större fara. Wettervik var nog bara "redlöst öfverlastad av starka drycker". Vid tiotiden såg Fredrika Pettersson att det började rinna blod ur Oskar Alfreds mun. Hon gick ner på gatan och stoppade den förbipasserande poliskonstapeln Nr. 48 Waerner och bad honom följa med upp till den sanslöse mannen. Konstapel Waerner, som såg att det var illa ställt, ordnade med transport till Serafimerlasarettets mottagning.

Tidigt på påskaftonens morgon dör 41-åriga Oskar Alfred Wettervik utan att ha återfått medvetandet. Dödsorsaken sägs vara en "inre krosskada".

Alfred förs till stadens bårhus och begravs senare på stadens bekostnad då hans hustru Charlotta Ryman låter polisen förstå att hon saknar medel.

Epilog

 Jag sätter punkt här. Inte i brist på arkivmaterial. Det är så omfattande att jag med lätthet hade kunnat berätta mycket mera om familjen Lekmans tragiska öde. Jag skulle så gärna velat ta reda på hur livet blev för Charlotta och hennes och Oskar Alfreds dotter. Fick Astrid Charlotta barn? Finns det kanske nu levande ättlingar till Nils och Maja Stina Lekman?

Familjen Lekmans levnadshistoria grep mig starkt. En förbannelse tycktes vila över familjen. Deras liv blev ett ständigt pågående drama lika fasansfullt som en grekisk tragedi.

Många gånger funderade jag på vad Maja Stinas beundransvärda kamp egentligen tjänade till? Varifrån fick hon kraften? Hon sviktade ju aldrig i tron på ett lyckligare liv för sig och sin familj. Men hennes kamp ledde ingenstans och priset hon fick betala blev omänskligt och ofattbart sorgligt. Därför tillägnar jag just henne min berättelse.

Jag vill också rikta ett stort tack till Agne Adolfsson i Karlskoga som ägnade många timmar åt att ta de fina färgbilderna. Agne ville inte höra talas om någon ersättning. Jag vet att Agne blev lika glad som jag då vi upptäckte att hans farfars farfars far var djupt involverad i denna historia, nämligen Johannes Jonsson vid Sirsjöback!

Näshulta, Sörmland, juli 2007

Anki Hagberg ©

Citat och ordförklaringar

Citat, ord och klargöranden:

Citaten i texten är tagna ur rättegångsprotokollen. Endast då det varit språkligt nödvändigt har jag modifierat dem, men med bibehållen innebörd.

Laga försvar: Arbetsplikten, det som benämndes "laga försvar". Varje arbetsför som inte försörjde sig på annat sätt var skyldig att ta tjänst, annars räknades han eller hon som lösdrivare och kunde åläggas tvångsarbete eller krigtjänst. Detta avskaffades 1885.

Jurastola: Jura stolae, latin, de rättigheter och inkomster som prästerna åtnjöt vid förrättningar där prästerlig skrud (stola) påbjöds.

Irremissibelh: Egentligen irremissibel, i betydelsen oförlåtlig.

Jag har för enkelhetens skull genomgående använt namnet Sirsjötorp. Den korrekta benämningen är egentligen Västra Sirsjötorp. Själva Sirsjön ligger i Nysunds socken. Vid sjöns södra ände fanns (och finns än i dag) två torp, Västra Sirsjötorp och Östra Sirsjötorp. Numera är båda torpställena omvandlade till sommarstugor. Familjen Lekmans torp låg i Skagershults socken, något som verifieras av professor Jöran Sahlgren, i hans akademiska avhandling Skagershults sockens naturnamn. Där skriver Sahlgren: "Sirsjön ligger så gott som helt och hållet i Nysunds socken. Vid sjöns södra ände ligger emellertid ett torp (Västra) Sirsjötorp, som, ehuru på alla sidor omgivet av Nysunds socken, dock hör till Skagershult. På detta sätt blir Sirsjön till en liten del belägen inom Skagershults gränser."

Källor

Källor och uppgiftslämnare:

Agne Adolfsson, Karlskoga

Ulf Berggren: Skagershult. Rekonstruktion av Skagershults kyrkböcker 1635-1870.

Henrik Göransson, Göteborg

Daniel Harbe: Folkminnen från Edsbergs härad. Del 1 och 2.

Daniel Harbe: Skagershult. En Närkessocken.

Sven Harbe, Karlskoga

Mauritz Magnusson: Skagershult. Ödemark och kulturbygd.

Eva Helen Ulvros: Oscar I - en biografi.

Riksarkivet

Ingvar Rodén, Vallentuna

Projekt Runeberg

Rötter, Anbytarforum (ingen nämnd, ingen glömd)

Jöran Sahlgren: Skagershults sockens naturnamn, akademisk avhandling

Stockholms stadsarkiv

Stockholms stadsmuseum

Svar

Uppsala, landsarkivet

Wikipedia

Ätten von Hofsten

Mer om Skagershult och Örebro län

Historien om min morfarsfar, skogvaktare Johan Petter Forsberg, Råtorp
Skagershult

Hidinge

Knista

Kvistbro

Nysund

Hasselfors byalag

Mitt Närke

